

importance of retrospection in the work's organization. The study pays particular attention to author's individual style. The writer reveals the characters using dialogues, reflections, concurrency, locking gestures and facial expressions of the characters. But retrospective plays the main role in clarifying the motivation of character's behavior.

Key words: retrospective, parallelism, refrain, contrast, reflection.

ТАТЬЯНА ТКАЧЕНКО

г. Киев

ЗНАЧЕНИЕ РЕТРОСПЕКЦИИ В ПРОЗОПИСЬМЕ ВИТАЛИЯ КОЛОДИЯ

В статті розглядається специфіка малої прози українського письменника, журналіста і перекладача Віталія Дем'яновича Колодія. А саме, досліджуються формальні та змістові складові художественних текстів, смислові домінуючі та особливості авторського створення характерів, вивчається семантика образів-символів, вивчається роль і значення ретроспекції в організації творчості. Детальна увага приділена авторському ідиостильові. Проаналізувавши прозаїчне насліддя Віталія Колодія, можна зробити висновок: письменник розкриває персонажів з допомогою діалогів, рефлексій, паралелізму, фіксує жести та міміку героїв. Але головну роль в проясненні мотивації поведінки грає ретроспективне зображення життєвих колізій.

Ключові слова: ретроспекція, паралелізм, рефрен, контраст, рефлексія.

Стаття надійшла до редколегії 15.02.2016

УДК 821.161.2-3.09

ОКСАНА ФІЛАТОВА

filatovaoks07@rambler.ru

ОЛЬГА РЕБДЕЛО

rebdelo@i.ua

м. Миколаїв

ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНА СИСТЕМА РОМАНУ МАРИНИ ПАВЛЕНКО «РУСАЛОНЬКА ІЗ 7-В, АБО ПРОКЛЯТТЯ РОДУ КУЛАКІВСЬКИХ»

У статті аналізується образна система роману Марини Павленко «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських», робиться спроба з'ясувати специфіку образотворення, визначити роль прийомів і засобів розкриття внутрішнього світу персонажів.

Ключові слова: роман, пенталогія, герой, образна система, символ.

Марина Павленко – одна із фундаторів сучасної української літератури для дітей. Письменниця дебютувала дитячою збіркою віршів «Бузкові зошити» (1997), потім були «Чар-папороть» (2002), поезія для дорослих і книжка «дорослих» оповідань «Як дожити до ста» (2004). Незабаром почав творитися своєрідний книжковий «серіал» про Русалоньку, який приніс популярність та широке визнання Марині Павленко. Уже досвідченим майстром написані «Миколчині історії», книга казок «Півтора бажання (Казки старої Ялосове-

тиної скрині)», «Домовичок з палітрою» та «Марина Павленко про Павла Тичину, Надію Суровцову, Василя Симоненка, Василя Стуса, Ірину Жиленко». Книжки були поціновані не тільки читачами, але й авторитетними критиками. Павленко стала переможцем багатьох літературних конкурсів: «Гранослов» (Київ, 1996, 2002) «Привітання життя» (Львів, 1996), «Коронація слова» (Київ, 2004), конкурсу літератури для дітей та юнацтва «Портал» (2006) та ін.; лауреатом літературної премії «Благовіст» та премії ім. Михайла

Чабанівського за романи для підлітків про «Русалоньку із 7-В».

Попри більш як п'ятнадцятирічну «присутність» Марини Павленко в українському літературному процесі та вагомій художній здобутки, представлені широким жанровим спектром, досліджень про її творчий доробок небагато. Наразі маємо рецензії на дитячі твори, зокрема – на «серіал» про Русалоньку З. Жук, Н. Марченко, І. Цимбал; окремі розвідки, присвячені аналізу її творчості загалом (І. Гищук, Ю. Гончар, Т. Качак); ряд оглядових статей, у яких казки, оповідання, повісті письменниці осмислюються в контексті сучасної дитячої літератури тощо.

Метою нашого дослідження є аналіз художньо-образної системи роману Марини Павленко «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських», визначення специфіки характеротворення героїв твору.

Роман «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських» – це перша частина пенталогії про Русалоньку. Завдяки порушеним важливим проблемам та вічним темам, що є близькими сучасному підлітку, розповіддю про непрості реалії дитячого життя в дорослому світі, твір став популярним не лише серед завзятих любителів читання, але й увійшов до шкільної програми з української літератури.

Незвичайні історії роману Марини Павленко відбуваються в українських реаліях. Між тим, органічно поєднуючи реальне й вигадане, автор репрезентує читачеві не тільки розповідь про сучасних дітей, але й подає родинну історію кількох поколінь, представляє «етимологічні вкраплення про походження прізвищ та географічних назв, і народні традиції та вірування українців, їх побут у довоєнний та повоєнний час» [3, 13].

У заголовковий комплекс письменниці вносить назву «Русалонька», оскільки цим міфологічним персонажем захоплюється головна героїня роману, часом навіть отожднює себе з нею. Попри те, що в назві твору цілком очевидна алюзія з казкою Ганса Крістіана Андерсена «Русалонька», Павленко в одному з інтерв'ю на запитання чи вигаданий образ Русалоньки, чи він є автобіографічний зазначила: «Частково, мабуть, це справді я:

кожен образ ми – хочемо того чи ні – пишемо трохи з себе... Але більше тут рис моєї старшої доньки Олі: тоді семикласниці, нині – студентки Київського художнього інституту» [1].

Сюжетні колізії роману «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських» розгортаються навколо історії школярки Софійки, родина якої переїздить до нового помешкання. Серед багатьох речей, що перевозять батьки дівчинки, є стара бабусина шафа, призначена для подорожей у часі. Якщо розміститися в цій дивній машині часу, взявши з собою будь-яке фото, то можна опинитися в тому періоді й за тих обставин, за яких було зроблено фотографію. Поки героїня, потрапивши у складні перипетії давноминулих подій, «розплутує клубок з багатьма невідомими, читач отримує багато різної інформації (історичної, краєзнавчої), дізнається про нові риси характеру персонажів, співпереживає, думає, оцінює» [3, 12].

Сюжет роману досить динамічний, проте письменниця часто уповільнює його для того, щоб глибше розкрити внутрішній стан, почуття й переживання головної героїні твору, її настрої, враження, роздуми: «Оце так! Софійчина прабабуся верхи їздила! От би й собі!.. Уявити лишень: вона, Софійка, мчить на баскому коні – вороному, з білими по коліна ногами... Мчить, гордо минаючи кафешку з ошелешеним Вадимом, який аж похлинувся кока-колою!.. А Ірка... В неї не тільки нігті позеленіли б від заздощів!...» [6, 94].

Автор зображає героїв роману «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських» в епіцентрі різноманітних подій (культурних, побутових, суспільних), під час яких долі та життєві стежки персонажів перехрещуються, зав'язуються нові стосунки. У романі діють дві групи персонажів: діти (Софійка, Ірина, Сашко, Вадим) і дорослі (мама Таня, тато В'ячеслав, тітонька Сніжана, Сергій (Пустельник) – чоловік тітоньки, Валентин Білий, баба Валя, сусідка Щербанів). Окрім героїв роману, які проживають у реальному часі, є й такі, яких Софійка зустрічає в минулому (представники кількох родів Міщенків, Кулаківських та ін.).

Головною героїнею роману є доброзичлива та чуйна по відношенню до людей, кмітлива

Софійка. Дівчинка-підліток постає перед читачем слухняною донькою і доброю сестричкою, закоханою ученицею і щирою подругою, невтомним «пінкертоном» і краєзнавцем-любителем: «Прознозлива дуже! Навіть я при ній мало, як ти кажеш, не розкололась!» [6, 5], «Софійка вміла міркувати» [6, 6], «Але хлопець Софійчиної мрії не мусив би палити. Як не палять ні тато, ні Сніжанин жених» [6, 7], «Правду мама каже, що вона вередлива» [6, 39].

Пригоди Софійки розпочинаються з того моменту, коли вона починає допомагати однокласнику Вадиму Кулаківському («Так, укр. Сорі, сорі, сорі! Легко тобі, чистенькій, судити. А врубайся в мою ситуейшен! Прикинь: бабки у мене – є! Якого дідька красти? А тягне мене! Щось наче вело за тобою, коли – пам'ятаєш? – гуляла зі своєю малявкою. Щось підбивало підглянути, як ти зняла коралі й поклала до кишені. Потім, уже біля твоєї норі... Ти до малявки сю-сю, щось там упало в тебе, а я – до коралів. Уже на таких штуках руку набив! Ти ще тоді мене засікла, вловлюєш? Ну, думаю, гайки, застукала! Аж ні: ти хоч би хни!» [6, 10], «У мене, може, дитинство було – куди твоєму братись! І молодість – не легша!» [6, 3]) позбавитися прокляття його роду. Поступово, крок за кроком школярка дізнається про страшну провину прапрадіда Кулаківського, який заволодів чужими землями, обдуривши представника дворян Данила Міщенка, через що його прокляли люди. З арсеналу казкових, чарівних предметів, які допомагають Софійці та її друзям, – старовинна дерев'яна шафа, що переносить героїню в будь-який час, і чарівні коралі, що роблять дівчинку невидимою.

У творі вдало відтворенні різноманітні типажі сучасних школярів, їхня поведінка, вчинки, внутрішній світ. Образ самовпевненого Вадима (одного з представників роду Кулаківських) – є прикладом розбещеності та батьківської вседозволеності: «А він уже сидів на пеньку, під кущем квітучої жовтої акації. Сидів і... димів цигаркою!» [6, 4], «Вадим купив Ірці морозиво. Паршивеньке, звісно, хоч і дороге: Софійка не любить із чорносливом. Навіть почула, як гордовито сказав: – Чотири п'ятдесят? Фігня! Для мене гроші – не проблема, ще й трохи лівих учора перепало!» [7, 9].

На матеріальному рівні у хлопця все складається добре (батьки-заробітчани надсилають достатньо грошей), проте внутрішньо підліток почуває себе самотнім, часом навіть безпорадним.

Позитивний персонаж у романі – наділений високими моральними якостями Сашко. На відміну від Вадима, йому доводиться допомагати матері утримувати сім'ю, бо ж «єдиний мужчина в сім'ї. Мама працює прибиральницею, та й то часто хворіє, а в сім'ї ще трійня малих сестричок» [6, 2]). Вадим називає Сашку «бомжиком»: «Знову побачення з тим бомжиком? О, та тут і квіточки, і кіт на щастя!.. Діло вже до весілля, ще тільки обручки!.. С-с-супер» [6, 19]. Наполегливість, вміння взяти на себе відповідальність за рідних людей із часом допомогли безграмотному «хрущину» стати самодостатньо людиною, успішно реалізуватися в житті. Успішне майбутнє хлопця знову-таки постане за допомоги чарівної бабусиної шафи, що випадково перенесе Софійку на кілька років уперед. Колишня школярка повернеться в рідне місто вже студенткою, де випадково зустріне Вадима, а потім і Сашку – власника ресторану «Русалонька»: «Гля, шеф іде! – торкнув Софійку ліктем Кулаківський. – Власник ресторану! Крутяк!.. / Не може бути!!! Впізнала саме очі. Це ж Сашко?! Той хрущик Сашко з вагами, відром і коробкою, повного кошеният?.. Ні, снитись! Геть із цього дивного місця! / – Я чекав на тебе!.. – У Сашкових руках – розкішні й тендітні... ліле! Такі, що завжди любила, – сліпучобілі! / –Я знав, що колись ти повернешся!... І знав, що тільки такий ресторан тебе зможе зацікавити!... Я хочу, щоб ти стала моєю дружиною, моєю... Русалонькою!» [6, 219].

Риси характеру персонажів, виразно відтворені автором роману через вчинки та поведінку, доповнюються мовною характеристикою. Наприклад, мовлення підлітка Вадима складається з жаргону, сленгу та суржику (соска, табло, компаха, предок, добазарились, підрулив, врубайся, ситуейшен, туфта, короче, на хату, бабки, сорі), Казимирова мова – аристократична (завше, гувернантка, пресвітла панна, пере-прошую, Софі), часом перенасичена архаїзмами та історизмами. Мова головної героїні – багата, колоритна, з гумористичними та іронічними

зворотами, без надмірної ідеалізації: «Тітусю моя хороша, можна і мені приміряти коралі? / – Поноси, поки я добра! Але на весілля... / – Гарзд, гарзд, тітусю! Дякую, обіцяю їх не з'їсти!» [6, 3], «Але біля стіни вже нікого не було. Тільки запах цигаркового диму. Стало чомусь радісно. Вадим – дим! Дим – Вадим!» [6, 4].

Невід'ємною складовою образної системи роману «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських» є символічний образ чарівної бабусиної шафи, яка служить порталом між минулим і теперішнім часом: «Різьблена, з широкою шухлядою внизу, ще од прадіда Павла й прабабусі Горпини по маминій лінії. Її не проміняли на харчі навіть у голодовку! Почесна «пенсіонерка», регулярно змащувана щонайдорожчими засобами для меблів, схотіла згадати молодість?...» [6, 6]. Ще один родинний артефакт – незвичайні коралі, які, за словами мами, «кожна жінка їхнього роду під вінець одягала... Намисто дісталось ще прапрабабі. Відтоді передавалося з роду в рід на щастя. Хоча Софійчина мама чомусь його всерйоз не сприймала. Вдягла тільки з поваги до реліквії. А по весіллі відразу кудись поділа, здається, таки до шафи» [6, 3]. Прикметно, якщо шафа є символом духовного спадку пам'яті й пошани до свого роду, то чарівні коралі, які передаються по жіночій лінії родини із покоління в покоління, – оберегом, символом щастя у подружньому житті.

Окрему роль відведено в романі Марини Павленко образам природи, що є одним із важливих засобів зображення персонажів, слугують глибшому розкриттю їхніх внутрішніх вражень і відчуттів. Так, скажімо, картини природи злиті в єдиний нерозривний потік переживань головної героїні твору Софійки: «Осінь усе глибшала, як глибшали Софійчині сумніви й вагання. Вкутавшись у подаровану тітонькою шаль, бродила золотими листяними заметами. Парк оголився і спорожнів. Тільки їхня з Вадимом акація ще ніяк не скидала срібно-зеленого кучерявого вбрання. Софійка знала: акація не жовкне, зеленіє до останнього і просто осиплеться якоїсь ночі під натиском тяжкого приморозку» [6, 185]. Образи природи передаються через сприйняття Софійки, тому й позначені особистісним баченням, оцінною характеристикою з романтичним,

часом із гумористичним забарвленням: «Зате ранок був гідний пробудження! Сріблява зелень, яблуневий цвіт у густому сонячному соусі та нестримний пташиний щебет. До того ж канікули!!!» [6, 72]. «Призахідне сонце виблискувало на плесі усіма барвами веселки. І комарі не кусали – благодать!» [6, 125].

Характеристика «дорослих» персонажів у тексті Марини Павленко не така яскрава та рельєфна, не надто індивідуалізована, як, приміром, характеристика дитячих образів. У романі автор висвітлює як родинні взаємини, так і поведінку представників різних поколінь Кулаківських, Міщенків. Іншими словами, письменниця простежує «два ланцюжки: Дмитро Міщенко – Михайло (Мішель, Мішка) Міщенков-Білий – син Мішки Білого (вусань із Кривих Колін) – Валентин Білий та Гордій – Яків – Василь (Васюня) – Іван – Анатолій Кулаківські, що репрезентують родовідні лінії та долі представників цих родів, які накопичували гріхи, каралися за негідні вчинки, деградували, занедбували духовний зв'язок між предками і нащадками» [3, 12]. У характеристиці Міщенків домінує авторська оцінка: «У всіх немовби подвійна душа. Усі хвалькуваті, брехливі, ненадійні» [6, 154]. Про Кулаківських читач дізнається з промовистих реплік інших персонажів: «захланні, бісівський рід, проклятий рід».

Підсумовуючи зазначимо, що художньо-образна система в романі «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських» є доволі поліфонічною (конкретні й історичні персонажі, образ-символи) і чітко окресленою (взаємодіють позитивні та негативні характери). Марина Павленко не вдається до тривіального опису зовнішності чи поведінки своїх героїв, а зображає їх у процесі становлення характеру, у внутрішніх переживаннях, у здатності зрозуміти світ і самого себе. Символічні образи слугують у тексті для вираження емоційних станів та ціннісних установок персонажів.

Список використаних джерел

1. Дяченко Д. Павленко Марина : «На літературну стежку мене «виштовхали» батьки». Інтерв'ю [Електронний ресурс] / Д. Дяченко. — Режим доступу : <http://uman.info/ua/news/maryna-pavlenko-na-literaturnustezhku-mene-vyshtovhaly-batky-163>.
2. Овдійчук Л. Пенталогія М. Павленко : жанрові особливості / Лідія Овдійчук // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія «Філологія. Літературо-

- знавство». — 2014. — Т. 239. Вип. 227. — С. 94—99.
3. Овдійчук Л. Особливості вивчення твору Марини Павленко «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських» у школі / Лідія Овдійчук // Українська література в загальноосвітній школі : Науково-методичний журнал. — 2014. — № 10. — С. 10—13.
4. Овдійчук Л. Сучасна проза для дітей / Лідія Овдійчук // Українська література у загальноосвітній школі. — 2015. — № 1. — С. 35—38.
5. Огар Е. Дитяча книга в українському соціумі (досвід перехідної доби) : монографія / Е. Огар. — Львів : Світ, 2012. — 319 с.
6. Павленко М. Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських / Марина Павленко. — К. : Теза, 2012. — 220 с.
7. Палиевский П. В. Постановка проблемы стиля / П. В. Палиевский // Теория литературы. — Т. 3. Силь. Произведение. Литературное развитие. — М. : Наука, 1965. — С. 7—33.

OKSANA FILATOVA, OLHA REBDELO
Mykolaiv

**IMAGERY SYSTEM NOVEL
«THE MERMAID OF 7-C, OR CURSE FAMILY KULAKIVSKYH»
BY M. PAVLENKO**

In the article the imagery system of the novel «The Mermaid of 7-C, or Curse Family Kulakivskyh, the specifics of creation of characters in the novel is attempted to find out, to define the role of receptions and methods of image of the internal world of characters.

Key words: novel, pentalogiya, hero, imagery system, character.

ОКСАНА ФИЛАТОВА, ОЛЬГА РЕБДЕЛО
г. Николаев

**ОБРАЗНАЯ СИСТЕМА РОМАНА М. ПАВЛЕНКО
«РУСАЛОЧКА С 7-В, ИЛИ ПРОКЛЯТИЕ РОДА КУЛАКОВСКИХ»**

В статье анализируется образная система романа Марины Павленко «Русалочка с 7-В, или Проклятие рода Кулаковских», делается попытка выяснить специфику создания образов произведения, определить роль приемов и способов изображения внутреннего мира персонажей.

Ключевые слова: роман, пенталогия, герой, образная система, символ.

Стаття надійшла до редколегії 02.02.2016

УДК 821.161.2-31Шпол

ЮЛІЯ ХОМИЧ

м. Миколаїв

mona1616@yandex.ru

**ІГРОВИЙ ПРИЙОМ ТАЄМНИЦІ РОМАНУ
Ю. ШПОЛА «ЗОЛОТІ ЛИСЕНЯТА»**

У статті розглядаються особливості використання прийому таємниць романі Ю. Шпола «Золоті лисенята». Звертається увага на ігровий ефект, який сформований на основі таємниці, що перетворює текст на своєрідну загадку для читача.

Ключові слова: роман, гра, таємниця, прийом.

Сприйняття тексту як певної структури продукує насамперед усвідомлення його знакової природи [1, 67]. У романі Ю. Шпола «Золоті лисенята», у такий спосіб, особливо відчутні акценти на таємницю, невідомість, міфологічність, прослідковується переважан-

ня теми внутрішніх почувань, потік підсвідомого, активізація станів напівсну, марення, що викликають у читача відчуття таємниці.

Серед досліджень особливостей ігрового прийому таємниці, пригоди у художньому тексті показовими є роботи Н. Бернадської,